

*До разової спеціалізованої вченої ради
в Одеському державному університеті
внутрішніх справ*

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора юридичних наук, професора Шкути Олега Олеговича
на дисертацію Гуріна Олександра Юрійовича «Забезпечення прав
людини під час спеціального досудового розслідування», подану на
здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за
спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертації. Запроваджений Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» № 1689-VII від 07 жовтня 2014 року інститут спеціального досудового розслідування, яким було внесено ряд концептуальних змін до КПК України, став інструментом притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які, з метою ухилення від правосуддя, переходять від органів досудового розслідування та суду на територіях держав, що здійснюють екстрадицію лише засуджених, або на території держави-агресора чи тимчасово окупованих територіях України, де органи державної влади України не функціонують.

Сьогодні, в умовах воєнного стану в Україні, інститут спеціального досудового розслідування не лише перебуває в процесі реформування, а й набуває особливої актуальності як засіб забезпечення розумних строків кримінального провадження, підвищення ефективності кримінальної юстиції, реалізації принципу невідворотності покарання та захисту державних і публічних інтересів, сприяючи наближенню України до європейських та міжнародних стандартів у сфері гарантування прав і свобод людини.

Варто погодитись з позицією здобувача, що зараз більшість кримінальних проваджень, у яких застосовується спеціальне досудове розслідування, мають значний суспільний резонанс, оскільки пов'язані з

воєнними злочинами або злочинами, вчиненими особами, що займають високе становище у владі. Ескалація воєнних дій та збільшення кількості військовополонених зумовили необхідність додаткового врегулювання суспільних відносин у цій сфері,

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є обґрунтованими та переконливими, що підтверджується використанням сучасної, як вітчизняної так і зарубіжної літератури (235 найменувань), ґрунтовним аналізом законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів.

Заслуговує окремої уваги уміле використання здобувачем широкого спектру сучасних методів наукового пошуку та використаний у дисертаційній роботі емпіричний матеріал що складають: становлять аналітичні та статистичні дані Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС), Національної поліції України (далі – НПУ), Офісу Генерального прокурора, зведені результати вивчення матеріалів кримінальних проваджень (2015–2024 рр.), у яких здійснювалося спеціальне досудове розслідування; результати анкетування 17 слідчих суддів, 43 слідчих НПУ, 40 прокурорів, 32 адвокатів з Вінницької та Одеської областей; державна та відомча статистична звітність різних періодів, слідча та судова практика.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій полягає в тому, що робота є одним із перших в Україні комплексним дослідженням проблем забезпечення прав людини під час здійснення спеціального досудового розслідування. У дисертації сформульовано та обґрунтовано низку висновків, спрямованих на вдосконалення нормативного регулювання, правове розуміння і тлумачення, а також практичну реалізацію процесуального порядку забезпечення прав людини при здійсненні спеціального досудового розслідування.

До найбільш вагомих наукових положень дисертації, що характеризуються новизною або її елементами, слід віднести те, що автором уперше обґрунтовано необхідність встановлення додаткових вимог до адвокатів, щодо здійснення «розумних зусиль» для встановлення контакту з підозрюваним, шляхом запровадження статті 297-6 «Обов'язки захисника щодо інформування підозрюваного, обвинуваченого, при здійсненні спеціального досудового розслідування» та доповнення статті 297-5 КПК частиною 3, відповідно до якої «у випадку, якщо в ході досудового розслідування встановлено, що особа, стосовно якої здійснюється спеціальне досудове розслідування, є громадянином (підданим) іншої держави та перебуває за межами України, слідчий, прокурор, окрім дій, передбачених частинами першою та другою цієї статті, зобов'язаний невідкладно направити копії процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, до центрального органу зв'язку відповідної іноземної держави.

Удосконалено комплексну програму підвищення кваліфікації адвокатів, які здійснюють захист у справах, що розглядаються в порядку спеціального досудового розслідування, з акцентом на міжнародні стандарти, тактику ведення справ *in absentia* та етичні аспекти адвокатської діяльності; наукову періодизацію етапів історичного розвитку інституту спеціального досудового розслідування в період незалежності України; та порядок вручення підозрюваному процесуальних документів при здійсненні спеціального досудового розслідування, яким пропонується доповнити процедуру спеціального досудового розслідування положенням про обов'язкове направлення копій процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, не лише його захиснику, але й до центрального органу зв'язку іноземної держави, у випадку перебування підозрюваного на території іншої держави;

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені у дослідженні висновки і пропозиції можуть бути використані у: *освітньому процесі* (акт впровадження Одеського державного університету

внутрішніх справ від 06 січня 2025 р.), *науковій* (акт впровадження Одеського державного університету внутрішніх справ від 07 січня 2025 року) та *практичній діяльності* органів досудового розслідування та прокуратури під час розроблення й удосконалення відомих нормативно-правових актів і методичних рекомендацій з питань здійснення спеціального досудового розслідування (акт впровадження ГУНП в Вінницькій області від 04 лютого 2025 року).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних та науково-теоретичних конференціях, зокрема: *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної держави: XVI Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 29 березня. 2024 р.); *Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму в період воєнного стану»*. (м. Одеса, 09 серпня. 2024 р.); *III Всеукраїнська наукова конференція «Державно-правові засади формування в Україні в умовах сучасних викликів»* (м. Одеса, 18 грудня. 2024 р.); *Круглий стіл «Процесуальні та криміналістичні аспекти розслідування воєнних злочинів»* (м. Одеса, 21 лютого. 2024 р.).

– **Оцінка змісту дисертації.** Автор правильно визначає мету дослідження і відповідно до неї ставить завдання дослідження: дослідити історію становлення та розвитку інституту спеціального досудового розслідування; проаналізувати стан наукової розробленості інституту спеціального досудового розслідування; розглянути правову природу інституту спеціального досудового розслідування; дослідити діяльність слідчого та прокурора як суб'єктів забезпечення прав людини під час спеціального досудового розслідування; проаналізувати діяльність слідчого судді як суб'єкта забезпечення прав людини під час спеціального досудового розслідування; дослідити діяльність захисника як суб'єкта забезпечення прав людини під час спеціального досудового розслідування; окреслити міжнародний досвід щодо

застосування інституту спеціального досудового розслідування в ракурсі забезпечення прав людини; опрацювати практику Європейського суду по правам людини, дотичну до функціонування інституту спеціального досудового розслідування; сформулювати й обґрунтувати пропозиції і рекомендації щодо вдосконалення законодавства та практики застосування спеціального досудового розслідування в контексті питань, що розглядаються в дисертаційному дослідженні.

Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (235 найменувань на 26 сторінках) та 3 додатків на 12 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 267 сторінок, з них основний текст – 201 сторінка.

У *вступі* обґрунтовано вибір теми дослідження, висвітлено ступінь вивчення проблеми і зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету й завдання, об'єкт і предмет дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів; подано інформацію про апробацію результатів дослідження, публікації здобувача, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади здійснення спеціального досудового розслідування» присвячено вивченню історії становлення та розвитку інституту спеціального досудового розслідування, його стану наукової розробленості та правової природи інституту спеціального досудового розслідування

Проведене дослідження генезису інституту спеціального досудового розслідування виявило його історичні корені, що сягають часів Стародавнього Риму та Середньовіччя. Ретельний аналіз пам'яток права дозволив не лише констатувати факт існування прототипів сучасного інституту, але й здійснити періодизацію становлення та розвитку заочного кримінального провадження крізь призму історичної еволюції. Встановлено, що кожному з досліджених історичних етапів властиве своєрідне розуміння сутності, форми закріплення

та механізмів реалізації інституту заочного кримінального провадження, що відображало тогочасні соціально-політичні та правові реалії.

Особливу увагу в дослідженні було приділено періоду становлення та функціонування інституту спеціального досудового розслідування в умовах незалежної України. Здійснено аналіз історичних передумов та причин, що зумовили необхідність реформування цього інституту в контексті розбудови національної правової системи. На основі аналізу ключових історичних подій та законодавчих змін, що відбувалися протягом періоду незалежності, було виокремлено етапи еволюції інституту спеціального досудового розслідування в Україні.

За результатами проведеного аналізу стану наукової розробленості інституту спеціального досудового розслідування дисертантом запропоновано комплексний підхід до аналізу процесуального механізму спеціального кримінального провадження, що базується на врахуванні та забезпеченні прав та законних інтересів усіх учасників кримінального провадження, з особливим акцентом на гарантії права на захист. Та сформульовано тлумачення спеціального кримінального провадження та запропонована його класифікація.

Автором доведено, що спеціальне кримінальне провадження слід розглядати як особливий вид кримінального провадження, що характеризується застосуванням спеціальних процедур на стадії досудового розслідування та/або судового провадження, передбачених КПК України для випадків, коли підозрюваний/обвинувачений переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародний розшук.

У розділі 2 «Суб'єкти забезпечення прав людини при здійсненні спеціального спеціального досудового розслідування» надано характеристику

слідчому, прокурору, слідчому судді та захиснику, як суб'єктам забезпечення прав людини під час спеціального досудового розслідування.

В межах розділу 3 *«Напрямки вдосконалення функціонування інституту спеціального досудового розслідування»* дисертантом проаналізовано міжнародний досвід щодо застосування інституту спеціального досудового розслідування, вивчено практику ЄСПЛ дотичну до інституту спеціального досудового розслідування та запропоновано шляхи вдосконалення досліджуваного

Окремо варто звернути увагу на обґрунтовану дисертантом необхідність встановлення додаткових вимог до адвокатів. Для забезпечення права на захист у спеціальному досудовому розслідуванні пропонується комплекс заходів, що включають законодавчі зміни (доповнення КПК статтею 297-6) та організаційні заходи (підвищення кваліфікації адвокатів, розробка методичних рекомендацій та активізація співпраці з органами міжнародної правової допомоги). Законодавчі зміни передбачають обов'язок захисника вчиняти «розумні зусилля» для встановлення контакту з підозрюваним, фіксацію цих спроб та інформування про результати. Застосування цих пропозицій дозволить підвищити рівень захисту прав підозрюваних під час спеціального досудового розслідування, забезпечити ефективну реалізацію права на захист та запобігти порушенням статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Комплексно обґрунтовано необхідність удосконалення процедур інформування підозрюваних, які перебувають за межами України, що забезпечує дотримання їхніх процесуальних прав та стандартів справедливого судового розгляду, та закріплення обов'язкової участі захисника з початкових етапів провадження. Удосконалено теоретичні положення щодо належного повідомлення особи про підозру у контексті спеціального досудового розслідування з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації. В цілому позитивно оцінюючи зміст рукопису дисертації, слід звернути увагу на

наявність у ньому низки дискусійних питань, нечіткість і недостатню аргументованість окремих положень, міркувань та висновків автора, зокрема:

1. В межах наукової новизни дисертантом сформульовано тлумачення спеціального кримінального провадження, що викликає деякі сумніви та потребує додаткового пояснення під час публічного захисту, відносно того що ним це зроблено вперше!

2. Розкриваючи у розділі 2 суб'єктів забезпечення прав людини при здійсненні спеціального досудового розслідування, автором значної уваги приділено характеристиці слідчого, прокурора, слідчого судді та захисника. Разом з тим варто констатувати, що у висновках за результатами дослідження важко встановити узагальнюючу їх роль в забезпеченні прав людини при здійсненні спеціального досудового розслідування.

3. У дисертаційній роботі здобувачем значної уваги також приділено напрямкам вдосконалення функціонування інституту спеціального досудового розслідування.

Разом з тим доцільно зауважити, що при застосуванні порівняльно-правового методу наукового дослідження не варто ставити за мету цілковиту імплементацію досвіду інших держав, оскільки подібні запозичення можливі, насамперед, лише з урахуванням як усієї сукупності суспільних відносин у державі, так і специфіки функціонування окремих її інституцій.

З аналізу рецензованого дослідження важко встановити та потребує додаткового уточнення під час публічного захисту, які саме кращі зарубіжні практики доцільно було б за позицією дисертанта впровадити у вітчизняне законодавство та практику його застосування щодо вдосконалення функціонування вітчизняного інституту спеціального досудового розслідування.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам (повнота викладу дисертації в опублікованих працях; виконання вимог академічної доброчесності).

Тема дисертації Гуріна О.Ю. «Забезпечення прав людини під час спеціального досудового розслідування» є актуальною, а сформульовані автором висновки і рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною та мають значення не лише для наук кримінального та кримінально-виконавчого права, а й для правозастосовної практики.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушень автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень і відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності; використано методики дослідження та джерела інформації. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикацій чи фальсифікацій.

Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були відображені у наукових статтях, підготовлених та опублікованих дисертантом, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Викладені в дисертації рекомендації та пропозиції щодо удосконалення кримінального та кримінально-виконавчого законодавства України і правозастосовної практики у сфері реалізації міжгалузевого інституту випробування є теоретично обґрунтованими та доцільними.

Дисертація написана грамотною юридичною мовою та оформлена відповідно до вимог, що ставляться до такого роду наукових праць.

Дисертація відповідає спеціальності, за якою здійснене дослідження.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація Гуріна Олександра Юрійовича «Забезпечення прав людини під час спеціального досудового розслідування», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійною завершеною науковою працею,

містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для юридичної науки, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03.04.2019 р. № 283 та від 19.05.2023 р. № 502), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019 р. № 759), та пп. 5–9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341 та від 19.05.2023 р. № 502), а її автор **Гурін Олександр Юрійович** заслуговує присудження ступеня **доктора філософії** з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

**Директор інституту
права та безпеки Одеського
державного університету
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Олег ШКУТА